

SOSYOLOGCA

OCAK-ARALIK 2017

CİLT:7 SAYI:13-14

ISSN: 2146-5207

ÇİZGİ ROMANLAR VE KADIN KARAKTERLERİN DEĞİŞİMİ

Yiğit KAYTMAZ

Özet: Çizgi romanlar kendini görsel, çizim veya metin kullanarak ifade eden bir araç ve sanat dalıdır. Bu çalışmamızda, çizgi roman ve kadın karakterlerin dönüşümünü ele alacağız. Günümüzde çizgi roman değişirken kadın karakterler de değişmektedir. Bu değişimi çizgi roman serüveninde tanımlamaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Çizgi Romanlar, DC Çizgi Romanları, Marvel Çizgi Romanları.

COMIC BOOKS AND THE CHANGE OF FEMALE CHARACTERS

Yiğit KAYTMAZ

Abstract: Comic books are a medium and a branch of art that express itself using visuals, drawings or text. In this study, we will consider the transformation of comic books and female characters. Nowadays, while comic books change, female characters are changing. We will try to define this change in the adventure of comic books.

Keywords: Comic Books, DC Comics, Marvel Comics.

ÇİZGİ ROMANLAR VE KADIN KARAKTERLERİN DEĞİŞİMİ

Yiğit KAYTMAZ

Bu çalışmada çizgi romanlar ve kadın karakterlerin değişimi ele alacağız. Günümüzde çizgi romanlar değişirken kadın karakterlerde değişmektedir. Bu değişimi çizgi romanların kendi serüveni içinde tanımlamaya çalışacağız. Çizgi roman, görsel, çizim veya metin kullanarak kendini ifade eden bir mecra ve sanat dalıdır. Öyle ki bağımsız bir sanat olarak varlığını sürdüren çizgi roman, doğal olarak toplum koşulları ve ilişkileriyle paralellikler gösterir. Çizgi romanlar belli olay ve eğilimlerin bir biçim kazanmasıdır. Bu ifade biçimi toplumsal olay ve ilişkilere bağlı olarak belli bir bilinçlenme ile temellenmektedir. Bilinçlenme bireyin kendi dışındaki olayların ve ilişkilerin farkına varmasıyla mümkün olurken, toplumların karşılaştıkları meseleler karşısındaki çözümleri ve çıkarları toplumlar arası ilişkilerde buldukları konuma ve rollerine bağlı olarak bilinçlenme yaşanır. Öte yandan toplumun kendini ilgilendiren meseleler karşısındaki tutumu da bu süreci tetikler. Çizgi roman anlatımının taşıdığı özellikler, imkanlar nedeniyle belli bir görüşü en kısa ve özet biçimde anlatma avantajına sahiptir. Çizgi romanlar bir edebiyat türü olan romanların aksine ayrıcalıklı bir konum kazanmasa da anlatımda taşıdığı avantajlar nedeniyle kendi içinde bir gelişme göstermiştir.

Çizgi romanların sanat olarak varlığını bazı özelliklerle tanımlamak mümkündür. *“Bunlar arasında basitlik, şematiklik, zincirleme anlatım, belli bir sürekliliği olan resimler, yeni yapılar ve tema çeşitlemeleri, hareket çizgileri, sürekli karakterler, resimlerin çerçeveye alınması ve sürekliliği, kurgu özellikleri ve çizim tekniği olması gibi detaylar gösterilebilir.”*¹ Bu özellikler arasında makalenin konusu olan detay sürekli karakterlerin olmasıdır. Öyle ki bir çizgi romanın anlatmak istediği ve hikaye kurgusuyla birlikte en önemli unsuru sürekliliği olan karakterlerdir. Dönemlendirmeler yapılırken kahramanların üzerinden yapılması rastlantı değildir. Çizgi romanlar belli bir görüşü oluşturmak, akatarmak ve yaygınlaştırma çabasına bağlı olarak diğer sanat biçimleri içinde özel bir yeri vardır. Bu açıdan bize tanıtıldığı biçimiyle çizgi

¹ Ertan Eğribel, “Çizgi Roman Olayı ve Toplum”, *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi - 3. Sayı, 1992.

romanların biçimsel ve anlatım imkanları açısından kazandığı çeşitli ekollerden ve dönemlerden söz edilebilir. Ağırlıklı olarak panellerin bir bütün oluşturduğu çizgi romanda konuşma balonları ya da paneller üzerindeki boşluklar kullanılarak yazarın eseri ortaya çıkmıştır.

Farklı toplumlarda ve kültürlerde, farklı formatlarda karşımıza çıkan çizgi romanı ABD, Batı Avrupa ve Japonya olarak üç farklı ekolde tanımlayabiliriz. Bu ekoller birbirinden ayırd edilmesine karşın çizgi romanları temel özelliklerinde bir değişiklik söz konusu değildir. İlk örnekleri Avrupa'da ortaya çıkan çizgi romanlar, esas özelliklerini Amerika'da kazanmıştır. Japon ekolü bir anlamda yerel ile Amerikan ekolü arasında bir taşoron görevi üstlenmiştir. Bu açıdan daha başlangıçtan itibaren Amerikan çizgi romanlarının özel bir yerinden ve etkisinden söz edilebilir. Bunda ABD'nin Batı için yeni ilişkilerin ve yaşam tarzının öncüsü, sözcüsü olması da önemli bir rol oynamıştır. Bu açıdan ağırlığını günümüzde de hissettiren Amerikan ana akım ekolü, dört ana döneme ayrılabilir. Bunlar sırasıyla Altın Çağ, Gümüş Çağ, Bronz Çağ ve Modern Çağdır.² Bu dönemler öne çıkan çizgi roman kahramanlarıyla da ayıredilebilir. En azından çizgi roman kahramanını değişik dönemlerde varlığını sürdürse bile yeni kazandığı özelliklerle yeni dönemin içinde de belli bir rol üstlenmeyi sürdürür. Çizgi romanların altın çağı olarak adlandırılan dönem her dönem çağdaş olmasıyla ve sürekliliği ile ayıredilir. Bu açıdan bu dönemler tartışılmalı olsa da verili biçimiyle tanıtacağız.

Altın Çağ: Superman, Batman, Kaptan Amerika, Muhteşem Kadın gibi karakterlerin tanıtıldığı, günümüzde hala görebildiğimiz karakterlerin öne çıkmaya başladığı ve hikaye örgülerinin oturtulduğu dönem olarak yaklaşık 1938-1950 arasını ifade eder. Gümüş Çağ: Amerikan çizgi roman ekolünün ticari başarı sağladığı sanatsal açıdan ilerlemenin sağlandığı dönemdir. 1956-1970 dönemleri arasında ortaya çıkan Stan Lee, Jack Kirby ve John Romita Sr. gibi yazarların ortaya çıktığı bu dönemde Fantastik Dörtlü ve Örümcek Adam gibi kahramanlar okuyucuyla buluşarak satış rekorları kırmıştır. Bronz Çağ: 1970 ile 1985 arasındaki dönemi kapsayan Bronz Çağ, süper kahraman hikayelerine ırkçılık, uyuşturucu ve alkol sorunu, doğa felaketleri gibi konuların dahil olduğu bir dönemdir. Fakat bu dönemde etnik geçmişlere sahip Luke Cage, Iron Fist ve Misty Knight gibi karakterlerde radikal değişiklikler görülmemiştir. X-Men serisi de bu dönemde patlama yaşamıştır.

Modern Çağ: 1985'ten günümüze kadar geçen süreyi kapsayan bu dönemde Süper kahraman hikayelerinin de karakterlerinin de daha karanlık ve psikolojik olarak karmaşık olduğu bu dönemde sektör de dönüşüm geçirdi. Bağımsız yayınların artmasıyla birlikte karakterlerin fiziksel özellikleri dönüşüm geçirdi ve okuyucunun karşısına anti-kahramanlar çıkmaya başladı.

² "Glossary", *Overstreet Comic Book Price Guide*, 38, 2008, p. 1028.

Özellikle 1985 ve sonrasındaki dönemi tanımlar. Bu dönemde kadın karakterlerde büyük bir değişim göstermiştir. Bizde esas tartışmayı bu yönüyle sürdüreceğiz.

Çizgi romanlarda kadın karakterlerin en önemli özelliği dişiliği ile öne çıkmasıdır. Çizgi romanın modern çağıyla birlikte kadın karakterler hem sayıca artmış hem de görünür olmayı başarmıştır. Çizgi roman dünyasında 1930'lardan beri çok ufak rolü olan kadın karakterler, ağırlıklı olarak erkek karakterlerin ödülü olarak görülüyor ve ilişki yaşayabildikleri için senaryo örgüsünde kullanılıyordu. Özellikle 1990'larla birlikte hem Soğuk Savaş'ın bitmesi, hem de küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte kadınların hem iş hayatında hem de sosyal hayatlarında kazandığı statü çizgi roman sayfalarına da yansımıştır. Öyle ki geçmişte erkek karakterlerin yardımcısı ya da sevgilisi gibi rollere bürünen kadın karakterler kendilerine ait özel bölümler kazanmıştır. Öyle ki hikaye içerisinde hem konuşma oranları artan karakterler yenilenen kostümleriyle birlikte görünür kılınmıştır. Star Sapphire, Wonder Woman, Storm, Jean Grey, Zatanna gibi karakterler dişiliklerini öne çıkararak kostümlerinde değişikliğe gitmiştir. Elbette bu dönem satışlarını artırmak isteyen yazar-çizer ekiplerinin bu yöntemi tercih etmesi çok doğaldır.

Modern Çağ'da çizgi roman okuyucuları, favori karakterleriyle sosyal durumları üzerinden bağ kurarak, onların gerçek hayatta karşımıza çıkabilecek insanlar gibi konumlanmasını sağlamıştır. Derinlik kazanan karakterler görsel açıdan dişilikleriyle öne çıkarak tartışma yaratmışlardır. Öyle ki Wonder Woman karakterine, çizer Mike Deodato'nun yok denecek kadar kıyafet giydirmesi, karakterin geçmişi hakkında tartışmalara neden olarak Amazon kadınlarının kıyafetleri tartışılmıştır.³ Bu dönemde sinema salonlarında gösterime giren filmlerde de olduğu gibi kadınlar görünürlüklerini dişilik ve seksilikleri üzerinden geliştirerek izleyiciye sunmuştur. Bunlar arasında Kim Basinger, Jennifer Aniston, Michelle Pfeiffer ve Cameron Diaz'ın canlandırdıkları karakterler bunlara örnek gösterilebilir. Kadın karakterdeki bu değişim iş dünyasındaki etkinlikle paralellikler göstermiştir. Kadınların ve iş dünyasındaki ve toplumdaki konumunu sağlamlaştırmasıyla birlikte elde ettikleri gelir de aynı oranda arttı.⁴ Gelir makasının daraldığı dönem olarak da bilinen 1990'larda kadınlarda yaşanan dönüşüm etkisini günümüzde de hissettirmiştir.⁵ Kadın karakterlerin başrolde olduğu hikayeler, yönetici kadın sayısının artışıyla birlikte yaygınlaşmıştır.⁶ Jessica H. Zellers tarafın-

³ Mike Madrid, *The Supergirls: Fashion, Feminism, Fantasy, and the History of Comic Book Heroines*, Exterminating Angel Press, 2009, s. 85.

⁴ <http://jezebel.com/5543919/the-problem-with-representations-of-women-in-comics>

⁵ https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2014/03/17/heres-why-the-gender-wage-gap-hasnt-budged-in-a-decade/?utm_term=.707a98f268cd

⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Portrayal_of_women_in_American_comics

dan yapılan bir araştırmaya göre çizgi romanlarda kadınları çıplak ya da yarı çıplak kullanmak erkekleri benzer şekilde resmetmekten çok daha yaygın.⁷ Araştırmaya göre çizgi romanlarda yer alan karakterlerin erkek karakterlere göre çıplak görüşme oranı yaklaşık 3 kat daha fazla. *Öyle ki neredeyse her 4 kadın karakterden biri çıplak olarak okuyucunun karşısına çıkıyordu.*⁸ Çeşitli dönemler ve koşullar değişmiştir ama temel bakış açısı değişmemiştir.

Kadın karakterlerin değişimi aynı zamanda modadaki değişimlere de paraleldir. Yeni dönemde kadın karakterler, moda akımlarını da bünyesinde hissetmiştir. Öyle ki o döneme damga vuran röfleli saçlardan, mohawk saç kesimine, deri ve punk ekolünün giyim kuşamları, o dönemde bütün sanatsal mecraları etkilediği gibi çizgi romanları da etkiledi. Çizgi roman karakterlerinin çıktığı ya da geliştiği 1930'lardan 1990'lara kadar toplumsal olarak daha muhafazakar giyinen karakterler, küreselleşme ve iletişimin gücüyle birlikte modaya hakim olmaya başladı. Bunun etkilerini farklı sanat dallarında da görmek mümkün. Doğa üzerinde hakimiyeti olan ve 'Fırtına Tanrıçası' olarak tanımlanan Storm, tacını, pelerinini ve basit kostümünü atarak bu dönemde modaya uyum sağladı. Kolları kesik kot ceket giyen Storm, saçlarını mohawk tarzında kestirerek dikkatleri üzerine çekmeyi başarırken modayı takip eden okuyucularla da iletişimini kuvvetlendirdi. Fakat Storm'da yaşanan bu dönüşümü modern beyaz yakalı kadınların yaşadığı sıkıntıyla eşleştirmek doğru olabilir. Zira kariyer basamaklarını tırmanan kadınlar hayatlarında yaşanan bu dönüşüm karşısında ikilemde kalmışlardı. Öyle ki Storm da X-Men'in lideriydi. Bastırdığı duyguları yeni imajıyla tanıtan Storm, hikaye içerisinde, X-Men'in ruhani lideri Profesör X'e, "Bu sadece görsel bir değişim değil... Bu görünüş ruhumun derinliklerinde olan bir şeyin yansıması... Hayatıma anlam katan görüş ve inanışları sorguluyorum ve onlar bir kez kaybolunca hiç aramıyorum" diyerek o dönem kadınların yaşadığı dönüşümü adeta okuyucuya tane tane anlatıyordu.

Çizgi roman dünyasında en çok tartışılan kadın karakterlerden biri olan DC Comics'te karşımıza çıkan Wonder Woman (Harika Kadın), Amazon savaşçısı olarak, kız kardeşliği ve feminizmi okuyucuya sunuyordu. Fakat Wonder Woman'ın bu durumu da 1990'lara gelindiğinde hem toplumsal açıdan yaşanan Soğuk Savaş sonrası geçiş döneminde hem de küreselleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte rafa kaldırıldı. Özellikle ABD'de toplumsal çatışmanın yaşandığı dönemde Wonder Woman, çizer Mike Deodato Jr'ın

⁷ <http://www.fantasy-magazine.com/non-fiction/articles/the-objectification-of-women-in-graphic-novels/>

⁸ Jessica H. Zellers, "Naked Ladies and Macho Men: A Feminist Content Analysis of a Burgeoning Graphic Novels Collection", A Master's Paper for the M.S. in L.S degree, March, 2005, pp. 56. Advisor: David Carr.

ÇİZGİ ROMANLAR VE KADIN KARAKTERLERİN DEĞİŞİMİ

kalemiyle birlikte farklı bir boyut kazandı. Daha önce bol bir şort ya da etek ile ve üzerinde bir büstiyerle okuyucunun karşısına çıkan Wonder Woman, 1990'larla birlikte daha seksi bir hale büründü. Beline kadar gelen uzun ve dalgalı siyah saçlarının yanı sıra şortu kısalıp daralırken, göğüs dekoltesini öne çıkaran bir büstiyer giymeye başladı. Önceki yıllarda kadınlara yol gösteren bir iyilik timsali olan Wonder Woman, bir anda hem görsel açıdan hem de daha çok savaşa katılmasıyla birlikte daha agresif bir duruş sergiledi. *Bu şekilde resmedilmesiyle birlikte Wonder Woman, DC Comics'in en çok satan çizgi romanlarından biri olmayı başardı.*⁹

Yeni değişimlerle ABD'nin dünyada saldırganlığı ile de belli bir bağlantı vardır. Körfez Savaşı'yla birlikte asker ve savaşçı kadın figürünün yaygınlık kazandığı ABD'de Wonder Woman farklı bir çizgi John Byrne tarafından savaşçı olarak görünürlük kazandı. Daha kaslı, kurşun geçirmez vücudu ve güçlü vücuduyla Superman'den sonra gelen en kuvvetli kahraman olan Wonder Woman, buna rağmen satışlarındaki başarısızlık dolayısıyla rol icabı ölüp tekrar diriltildi. ABD ana akım çizgi roman kültürünün modern çağında dönüşüm geçiren bir diğer karakter ise Fantastik Dörtlü'deki Sue Storm nam-ı diğer Görünmez Kadın. Fakat Richards, hikayenin en başında Görünmez Kız lakabıyla anılıyordu. Fakat 1990'lı yıllara gelirken, serinin 1960'lardaki güçlü haline geri dönmek için karakterlerde bir takım değişiklikler yapıldı. Bunlar arasında en bariz olanı ise Görünmez Kız'ın yaşadığıydı. Yeni güçler kazanan Sue Storm, ekibin lideri elastik adam Bay Fantastik'in ortadan kaybolmasıyla birlikte liderlik görevini üstlendi. 1990'lara gelirken, Görünmez Kadın, düşük yaptıktan sonra depresyona girdi ve Psycho Man isimli kötü karakterin esiri oldu. Malice isimli kötü karaktere dönüşen Richards, punk rock akımının etkisinde kaldığı seksi kostümüyle okuyucunun karşısına çıkarak eşi Bay Fantastik ve Alev Adam'ı ele geçirdi. Bu sırada hikayede, *'Hiç saygınızın olmadığı biri tarafından öldürülecek olmanızı neden hiç düşünmediniz ki... Susan Storm yani Görünmez Kız!'*¹⁰ diyerek tepkisini ortaya koydu. Bu yaşananların ardından bölümün sonunda kendine gelen Storm, Görünmez Kadın ismini almaya karar vererek büyüdüğünü okuyucuya kanıtladı. Böylece Fantastik Dörtlü'nün tek kadın karakteri de birçok kadın karakterin 90'larda yaşadığı dönüşümü yaşayarak masumiyetlerini üzerlerinden atarak olgunlaştı. Görünmez Kadın'ın yaşadığı bu dönüşüm kostümüne de yansdı. Geçmişte, boğazına kadar kapalı uzun kollu bir elbise giyen Storm, 90'larda Görünmez Kadın karakterine büründülten sonra mayokini benzeri bol dekolte ve uzun dar çizmelerin üzerinde olduğu bir

⁹ <https://comicvine.gamespot.com/women-in-comics/4015-43357/>

¹⁰ Richard Reynolds, *Super Heroes: A Modern Mythology*, University Press of Mississippi, 1994, p. 8-9.

kıyafet giyerek seksapelitesini gözler önüne serdi.

1990'ların gelmesi ve Berlin Duvarı'nın sembolik olarak yıkılmasıyla birlikte küreselleşmenin yaygınlaşmasının ardından çizgi roman dünyasındaki karakterlerdeki yaşanan değişim sadece kostümleriyle sınırlı kalmadı. X-Men'in 1980'lerin sonunda okuyucuya tanıtan İngiliz karakteri Psylocke, ırk olarak bir dönüşüm yaşıyordu. X-Men ekibine İngiltere'den katılan karakter, kendine güveni olmayan bir portre çiziyordu başlarda. Bu sebeple okuyucuda beklenen etkiyi yaratamayan İngiliz Betsy Braddock'u değiştirmek zorunda kaldı yazarlar. Hikaye gereği sadece zihin gücüyle düşmanlarını alt edebilen ve fiziksel olarak kendi içinde çekinceler yaşayan İngiliz mutant, ninja çetesi Hand'in eline düştükten sonra fiziksel olarak da çok kuvvetli bir figür halini aldı. Ninja öğretisi ve Uzakdoğu dövüş sporlarını öğrenen Braddock, bu gelişmelerin yanı sıra en önemli özelliğine kavuşuyor: Asyalı bir karakter haline geliyor. Küreselleşmeyle birlikte karakterlerin, etnik kökenleri büyük bir öneme kavuşurken, Storm'un Afro Amerikan kitleyi temsil ettiği X-Men'de de Psylocke karakteri Asyalı kitlenin sesi oldu. Daha önce fiziksel mücadeleye girmediği için kostümü bol ve 'seksi olmayan' Braddock, bikiniden bozma bir dövüş kostümü giyiyor. Koyu mavi kostüm içerisinde fiziğini sergileyen ve dövüslere katılan Braddock'un çizimleri, karakterin fiziğini o dönem meşhur olan Twiggy, Cheryl Tiegs ve Christie Brinkley gibi isimlerle yarışacak derecede detaylı çiziyor ve Psylock bir anda güzelliğiyle çizgi roman dünyasının radarına giriyor.

Karakterlerin yaşadığı bu seksi dönüşüme rağmen, DC Comics bünyesindeki Batman kserisindeki Barbara Gordon karakteri ayrı bir öneme sahip. Zira bu hikayede Batman'in yardımcısı olan Gordon, Kara Şövalye'nin başdüşmanı Joker tarafından saldırıya uğrayarak felç kalıyor. Fakat bu yaşanan trajediye rağmen Gordon, kariyerine Oracle olarak devam ederek bilgisayar ve teknoloji konusundaki uzmanlığını kullanarak okuyucunun gönlünü fethediyor. Öyle ki Oracle, teknolojinin soğuk ve doğrucu yönü olarak resmedilerek dünyanın ilerlediği teknolojik yöne doğru bir gönderme yapıyor ve Batman gibi bir karakter kadar yönlendirici ve etkileyici olabiliyor. 1981'de çizgi roman okurlarının karşısına çıkan bir diğer kadın karakter de geçirdiği dönüşümle birlikte dikkatleri üzerine çekmeyi başardı. X-Men ile ilişkisi çatışmayla başlayan Rogue, ilk hikayelerinde iyi karakterlerin düşmanı olarak lanse edilen Rogue, rakiplerinin özel güçlerini ve hafızalarını, onlara dokunduğu zaman elde edebilme gücüne sahipti. Bu sebeple kostümü başlıklı ve pelerin gibi yeşil ve bol bir kostüm şeklinde olan Rogue'u ayıran bir diğer özellik de kısa saçlarının yan taraflarında görülen beyazlıktı. 90'larla birlikte Rogue karakteri, çizgi roman dünyasındaki diğer kahramanlar gibi daha kompleks bir yapıya büründü. Öyle ki ismini bu dönemlerde öğrendiğimiz Rogue'un aşk hayatı da hareketlendi. Benzer bir biçimde Rogue, bu dönem-

ÇİZGİ ROMANLAR VE KADIN KARAKTERLERİN DEĞİŞİMİ

de görsel olarak da ciddi bir dönüşüm geçirdi. İstemedi de olsa insanların hafızalarını emebildiği ve eğer varsa özel güçlerini alabilme yeteneği yüzünden Rogue, spandex tarzı dar ve vücut hatlarını belli eden bir kostüm giymeye başladı. Dalgalı ve kahverengi/beyaz renkli saçlarını göğüs hizasında gördüğümüz Rogue karakteri de o dönemde X-Men dünyasıyla birlikte çizgi roman dünyasında farklı bir boyuta büründü. Yazar ve çizerlerin gelen talepler doğrultusunda Rogue'u daha karmaşık bir yapıda ortaya çıkardığını söyleyebiliriz.

DC Comics'in öne çıkan karakterlerinden bir diğeri ise sihir özelliğiyle rakiplerini alt eden Zatanna oldu. İlk olarak 1960'larda çizgi roman okurlarının karşısına çıkan Zatanna, bir sihirbaz gibi konik şapka takmasının yanı sıra takım elbise benzeri bir sahne kostümüyle düşmanlarının karşısına çıkıyordu. Fakat gerek renk seçimi gerekse de bol kesimli olması dolayısıyla Zatanna, Wonder Woman ve diğer DC Comics kadın karakterleri gibi geri planda kaldı ve başta Batman&Robin olmak üzere birçok popüler karakterin hikayesinde yan rollerde ufak ufak roller aldı. Fakat 90'larla birlikte kozmetik olarak değişen kadın karakterler arasında Zatanna da girdi. İkonik şapkasını koruyan Zatanna'nın kostümünde siyah ve beyaz renklerin ağırlıklı olduğu bir döneme girildi. Jartiyerle birlikte daha seksi ve vamp bir karaktere bürünen Zatanna, bu dönemde Justice League gibi ekiplerde önemli bir role bürünerek dikkatleri üzerine çekti.

Sonuçta bu örneklerden gördüğümüz üzere, bir sanat dalı olarak çizgi roman, toplumsal gelişmelerle paralel olarak değişerek okuyucunun karşısına çıktı ve okuyucunun beklentilerine göre şekillendi. 90'larda yaşanan toplumsal dönüşüm, kadınların hem sosyal hem de iş dünyasında görünür olmasıyla birlikte 60'larda karşımıza çıkan kadın karakterler kostüm değiştirerek ve kendi kimliklerini birey olarak bularak olgunlaştı. Başta DC Comics ve Marvel Comics olmak üzere 90'larla birlikte ortaya çıkan bağımsız çizgi roman akımlarında da kadın süper kahramanlar, gerek kozmetik olarak gerekse de psikolojik olarak toplumsal dönüşümden ve okuyucuların değişen taleplerinden etkilendi.¹¹ Öyle ki o dönemde karşımıza çıkan 'yenilenmiş' kadın karakterlerin günümüzde pek de değişmeden okuyucunun karşısına çıktığını görüyoruz. Bu durum bazı feministler tarafından tepkiyle karşılanırsa da hem moda, müzik ve dizi/film gibi sanat akımlarına hem de beyaz yakalı kadınların liderlik görevlerini layıkıyla yerine getirmesiyle birlikte resmedildi. Küreselleşme ile birlikte kadınların değişimi öncelikle kimliklere dayalı yeni siyasetin kadın karakterlere yansması küreselleşmenin sorunlarına ortak olması ve düzen adına kendi kadınlıklarını da angaje etmesi olarak tanımlanabilir.

¹¹ <http://www.denofgeek.com/us/books-comics/11473/the-changing-role-of-women-in-comic-books>

Değişen şiddet ortaklığına ve otoriteye kadınların da artık bütün benliğiyle katılmasıdır. Bunun gelecekte insanın birliğine ve daha iyi bir dünya görüşüne hizmet etmeyeceği açıktır.